

УДК 658.153-631.11

*О. В. Добровольська,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, Дніпропетровський державний аграрний університет
Є. О. Загребельна,
студентка магістратури, Дніпропетровський державний аграрний університет*

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*O.V.Dobrovol's'ka,
I.O. Zagrebel'na,
Dnipropetrovsk State Agrarian University*

ECONOMIC ESSENCE AND DISCUSSED THE COMPOSITION OF WORKING CAPITAL

Уточнено економічну сутність та розглянуто склад оборотних засобів. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення механізму формування джерел поповнення оборотних засобів.

Proposals to improve the mechanism of the formation of working capital funds.

Ключові слова: оборотні засоби, джерела формування оборотних засобів, ефективність використання оборотних засобів.

Key words: working capital, sources of working capital, efficient use of working capital.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Успішне функціонування аграрних підприємств у ринкових умовах значною мірою залежить від формування та раціонального використання ними оборотних засобів. Як одна із найважливіших складових відтворювального процесу оборотні засоби не тільки впливають на фінансові результати підприємств, але й забезпечують їхню платоспроможність. Отже, формування оборотних засобів і джерел фінансування, ефективне їх використання на сьогоднішній день набувають першочергового значення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є уточнення економічної сутності оборотних засобів, обґрунтування напрямів удосконалення формування оборотних засобів сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах.

Для реалізації мети необхідно вирішити такі основні завдання:

- уточнити економічну сутність та склад оборотних засобів;
- визначити джерела формування оборотних засобів;
- проаналізувати сучасні проблеми використання можливих джерел формування оборотних засобів аграрними підприємствами;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення механізму формування джерел поповнення оборотних засобів.

Питання теорії і практики формування та ефективного використання оборотних засобів досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: І.А. Бланк, В.Г. Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, Г.М. Підлісецький, А.А. Демчук, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, В.І. Власов, Г.Г. Кірейцев, А.М. Поддєрьогін, Г.Ф. Білоусенко, П.К. Канінський, М.Ю. Коденсь-

ка та інші. Але це питання залишається невирішеним і до цього часу, тому потребує подальшого дослідження.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичною та методологічною основою є основні положення економічної теорії, законодавчі та нормативні акти, роботи вітчизняних і зарубіжних вчених із питань формування й ефективного використання оборотних засобів. Для реалізації поставлених задач використовувались такі наукові методи: монографічний, аналізу та синтезу, абстрактно-логічний.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

В економічній літературі існує велика кількість тлумачень категорії оборотних засобів, що вказує на розбіжності в поглядах на її зміст. Водночас науково обґрунтоване тлумачення суті оборотних засобів є необхідною передумовою розробки наукових принципів раціональної організації та підвищення ефективності їх функціонування.

Протягом довгого часу висуваються різноманітні трактування цього поняття. Можна виділити три найбільш розповсюджені визначення оборотних засобів:

- як вартість товарно-матеріальних цінностей;
- як вартість оборотних фондів і фондів обігу;
- як авансова вартість, функціонуюча у формі оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

За своєю сутністю оборотні засоби, якщо виходити з їх участі в кругообігу, не споживаються, не витрачаються, а авансуються (направляються на цільове використання). Джерелами формування оборотних засобів можуть виступати фінансові й кредитні ресурси. Тому оборотні засоби — це ча-

Рис. 1. Склад оборотних засобів

стіна засобів виробництва, яка цілком споживається протягом виробничого циклу і включається до складу оборотних активів.

Оборотні активи — термін, який використовується в бухгалтерському обліку і Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" [1, с. 12—19], визначений як грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Розповсюдженням є у бухгалтерському обліку і таке визначення оборотних активів, як другий розділ активу бухгалтерського балансу, тобто до оборотних активів відносяться ті активи, які в бухгалтерському балансі відображаються в його другому розділі. Із визначення оборотних активів випливає неправомірність ототожнення понять "оборотні засоби" і "оборотні активи". Очевидно, що склад оборотних засобів і оборотних активів не співпадає. Крім цього, між ними є сутнісна різниця. Оборотно (мобільні) активи, особливо запаси сировини, матеріалів, палива тощо споживаються і витрачаються в процесі виробництва, а оборотні засоби в якості найбільш ліквідних ресурсів "не витрачаються і не споживаються", так як вони авансовані у виробництво.

Вартість оборотних засобів набуває форми оборотних фондів і фондів обігу (рис. 1).

Оборотні фонди є матеріальними ресурсами підприємства. Одна їх частина входить до продукції та утворює її матеріальний склад, а друга допомагає виконувати виробничий процес.

Фонди обігу — це частина засобів виробництва, яка не бере участі у виробничих циклах, але авансується підприємством на створення засобів оборотних фондів: матеріалів, сировини, деталей,

палива тощо. Іншими словами, фонди обігу — це всі засоби, що в грошовій або речовій формі перебувають на підприємстві і юридично, в будь-який момент, можуть стати вільними коштами підприємства. У цьому полягає основна схожість і відмінність між оборотними фондами та фондами обігу [2, с. 41—50].

Отже, оборотні фонди виражаються в обслуговуванні сфери виробництва, а фонди обігу — в обслуговуванні сфери обігу.

Всі джерела, за рахунок яких формуються оборотні засоби, можна розглядати як деякий фонд, який можна назвати фондом оборотних засобів. Кількісно "оборотні засоби" як частина активів і "фонд оборотних засобів" як частина пасивів повинні співпадати.

За джерелами формування оборотні засоби поділяються на

власні, позикові та залучені. Поділ оборотних засобів за такою ознакою вказує на джерела виникнення і форми надходження їх на підприємство в постійне чи тимчасове користування.

Основа оборотних засобів підприємств, що функціонують в ринкових умовах, складає та їх частина, що сформована за рахунок власного оборотного капіталу, тобто власні оборотні засоби. До власних оборотних засобів відносять також "сталі пасиви".

Частина оборотних засобів, які підприємства формують за рахунок отримання у вигляді банківських кредитів з метою створення сезонних запасів матеріальних цінностей та покриття витрат виробництва, називається позиковими. Ці кошти надаються підприємствам на певний строк, після завершення якого вони мають бути повернуті банку.

Залученими називаються кошти, що не належать підприємству, проте внаслідок діючої системи розрахунків перебувають у його обігу, прикладом може бути кредиторська заборгованість.

На сучасному етапі розвитку економіки власні кошти сільськогосподарських підприємств не забезпечують нормальних умов відтворення. У той час як для розвитку стійкого процесу відтворення в АПК необхідне забезпечення його достатніми джерелами фінансування. Тому стає очевидним, що без залучення в оборот додаткових коштів вітчизняному сільгосптоваровиробнику неможливо ефективно вести процес виробництва.

Основним джерелом поповнення оборотних засобів є отриманий за результатами діяльності прибуток, а також прирівняні до власних коштів сталі пасиви, представлені коштами, що не належать підприємству, але постійно знаходяться в його обороті. Однак відсутність прибутку або його мінімальні розміри в більшості сільськогоспо-

дарських підприємств у сучасних умовах господарювання зумовлює нестачу власних оборотних засобів для потреб розширеного відтворення, змінює їх структуру, знижує ефективність виробництва [3, с. 34—37]. Дефіцит власних джерел змушує сільськогосподарські підприємства покривати свої поточні потреби в основному за рахунок несвоєчасного погашення кредиторської заборгованості, яка починає поступово набувати характер основного джерела формування запасів. Проте ми наголошуємо, що зростання обсягів кредиторської заборгованості є ризикованим способом нарощення вільних коштів. Незважаючи на те, що у підприємства з'являється додаткове та безкоштовне джерело фінансування оборотних засобів, однак неконтрольоване збільшення кредиторської заборгованості може призвести до підвищення ризику банкрутства підприємства.

За цих умов кредит є важливим джерелом формування оборотних засобів, що забезпечуватиме безперервність виробничого процесу.

При цьому варто відмітити недостатнє використання сільськогосподарськими підприємствами при формуванні оборотних засобів такого джерела, як короткостроковий банківський кредит. На наш погляд, це передусім пов'язано з тим, що більшість сільськогосподарських підприємств залишаються некредитоспроможними, мають труднощі з об'єктами застави, які б гарантували повернення позик, значною ризикованістю неповернення наданих кредитів, пов'язаною із збитковістю галузі, а також з високими відсотковими ставками по банківським кредитам. Короткостроковий кредит, незалежно від об'єктів кредитування, надається строком до одного року. Однак на практиці терміни надання кредиту значно менші, що пояснюється високим рівнем інфляції, спричиненої спадом виробництва, станом товарного і грошового обігу. Вплив інфляції на процес відтворення оборотних засобів досить неоднозначний: вона має безпосередній та опосередкований вплив. Так, безпосередній вплив інфляції характеризується знеціненням оборотних засобів за термін їх обороту, тобто після завершення обороту підприємство фактично не отримує авансованої суми оборотних засобів у складі виручки від реалізації продукції. Опосередкований вплив інфляції виражається у сповільненні обороту засобів через кризу неплатежів, обумовлених зниженням продуктивності праці і низькою ефективністю виробництва, яка за існуючих економічних умов залежить, в першу чергу, від ефективності використання всіх виробничих ресурсів у цілому.

Задовольняючи потребу в грошових коштах, кредит сприяє усуненню можливих перерв в процесі відтворення (в тому числі розширеного відтворення), що, в свою чергу, забезпечує зростання об'єму виробництва, пришвидшує кругообіг авансованої вартості і в результаті — призводить до підвищення ефективності використання оборотних засобів. Використовуючи кредит, сільськогосподарські підприємства вивільнюють власні

кошти. Так досягається економія оборотних засобів, авансованих у відтворювальний процес.

Підприємство, формуючи оборотні засоби, повинно прагнути до мінімізації вартості капіталу, затраченого на створення їхньої величини. Сільськогосподарські підприємства повинні вести цілеспрямовану роботу, пов'язану із залученням кредитів банку для формування оборотних засобів як об'єктивної необхідності, що відповідає ринковим умовам господарювання. Кредитна ініціатива за ринкових умов господарювання має бути спрямована на підвищення якості виробленої продукції при дотриманні енергозберігаючих технологій та впровадженні передових методів господарювання.

Фінансове забезпечення відтворення оборотних засобів є пріоритетним напрямом ефективності їх використання. Раціональна комбінація власних, позикових та залучених джерел формування оборотних засобів відіграє важливу роль як у підвищенні ефективності їх використання, так і в підвищенні всього сільськогосподарського виробництва на підприємстві, а це — запорука отримання прибутку, який залишається головним джерелом формування оборотних засобів. При цьому вдосконалення структури джерел формування оборотних засобів має бути направлене на вирішення проблеми підвищення економічної ефективності використання оборотних засобів.

ВИСНОВОК

Отже, оптимізація складу й обсягу оборотних засобів, раціональне співвідношення між власними, залученими та позиковими джерелами їх формування в сільськогосподарських підприємствах забезпечить достатній рівень платоспроможності, ліквідності й прибутковості, зміцнення їх фінансового стану, росту ринкової вартості підприємства.

Література:

1. Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1991 N 87 "Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку "Баланс" (П(с)БО 2)"
2. Партута Т.О. Ефективність використання оборотними засобами підприємства / Т.О. Партута // Агросвіт, 2012. — № 13. — С. 62—68
3. Онисько С. М., Рубай О. В. Формування оборотних засобів і джерел їх фінансування сільськогосподарськими підприємствами // Економіка АПК. — 2012. — № 9. — С. 33—36.
2. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2005. — 460 с.
3. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник: / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. — К.: ЦУЛ, 2006. — 496 с.
4. Фінансування і кредитування підприємств АПК: Навч. Посібник / Л.І. Катан, Ю.В. Масюк, С.О. Корецька, Н.П. Дуброва, О.В. Добровольська, Л.І. Бровко. — К.: ТОВ "ДКС центр", 2012. — 300 с.
5. Хомяков В.І. Управління потенціалом підприємства / В.І. Хомяков, І.В. Бакум. — К.: Кондор. 2007. — 400 с.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2013 р.